

DIE HOHE FÜHRUNG DER HEERE HABSBURG IM ERSTEN WELTKRIEG

(Bundesministerium für Landesverteidigung, Büro für Wehrpolitik, Wien, é. n.
246 o., 29 térkép)

Az osztrák honvédelmi minisztérium katonapolitikai osztályának felkérésére R. Kisling, az ismert hadtörténész, arra vállalkozott, hogy az osztrák szövetségi haderőben (Bundeswehr) és magasabb intézményeiben, így a wienernerustadti „Mária Terézia” Katonai Akadémián folyó hadtörténeti oktatás elősegítése céljából terjedelmes összefoglalót készítsen az első világháborúról, részletesen ismertesse az osztrák—magyar hadsereg legfelső vezetésének háború alatti tevékenységét, nem különben kifejtse véleményét az egykori monarchia hadserege legfontosabb hadászati, hadművelési és harcászati kérdéseiben. Az oktatási segédletként használt mű (*A Habsburg seregek felső vezetése az első világháborúban*) az osztrák hadtörténeti irodalom nagy műve, az 1938-ig megjelent hét kötetes „Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914—1918.” c. munka rövid kivonata, megtüzdelve azokkal az új eredményekkel, amelyek 1938, főleg a második világháború befejezése óta az osztrák hadtörténeti kutatásban születtek.

R. Kisling írói munkásságának utolsó terméke (a mű elkészülte után szerző eltávozott az élők sorából) hűen tükrözi az osztrák konzervatív hadtörténeti iskola mai napig fennálló sajátos képét arról a sok nemzetiségű osztrák—magyar fegyveres erőről, amely az első világháború harcaiban felörlődött és a belső forradalmi átalakulás, valamint a központi hatalmakkal szemben harcoló antant hadseregek csapásai alatt teljesen széthullott, sőt melynek forradalmi katonatömegei a sok évszázados Habsburg elnyomó államot elpusztító győztes forradalmak tevékeny harcosaiává váltak. A mű az osztrák—magyar katonatömegek eme pozitív történelmi (forradalmi) útjáról nem beszél, az 1918-as összeomlás után csakhamar megfogalmazott régi tételt ismétli csak meg: „A Dunai-monarchia politikai összeomlásával a hadsereg is felbomlott, az a hadsereg, amelynek eredete I. Miksa császárig nyúlik vissza, amelyet Wallenstein vasőkle kovácsolt össze, amellyel Savoyai Jenő herceg a császári hadilobogót mélyen az ellenséges országokba vitte és amelyet Radetzky tábornagy az itáliaiak ellen győzelemről győzelemre ve-

zetett. Ez a hadsereg — mielőtt a túlhajszolt nacionalizmus romboló mérge kártekonyan hatott volna — a világháborúban is olyan csodálatra méltó és az ellenségtől sem várt harci erőt mutatott fel, amelyről a későbbi nemzedék is csak csodálattal vegyes tisztelettel beszélhet.”

Az idézett ítélet részletes elemzése helyett elég csupán arra rámutatni, hogy a hadsereg felbomlásának okát a konzervatív polgári történetírás — ez esetben a szerző — továbbra is az állam politikai összeomlásában látja, s kimondva-kimondatlanul, de változatlanul ápolja a törődés rég megcáfolt — még az osztrák polgári történetírásban is megcáfolt — legendáját. De továbbmenve: ma már az sem képezi vita tárgyát, hogy a hadsereg széthullásának okát sem lehet kizárólag az állam politikai összeomlását is előidéző túlhajszolt nacionalizmus mérgeinek káros hatásával magyarázni.

A mű imént vázolt alap gondolata ellenére roppant tanulságos és hasznos olvasmány. A szerző — tartalmi célkitűzéséhez híven — a hadművelési események alakulását a felső vezetés tevékenységének menetében tekinti át, így akaratlanul is számos, eddig ismeretlen részlettel gazdagítja ismereteinket.

R. Kisling a világháború katonai eseményeit, illetve a monarchia hadműveléseit gondolatilag két nagy periódusban ábrázolja. E periódusok Conrad tábornoknak, a vezérkar főnökének, majd tiroli hadseregcsoport-parancsnoknak a személyéhez kötődnek, így a háború első nagy szakaszát Conrad vezérkari főnöki tevékenysége jelenti, második szakaszát pedig az az idő, amely Conrad után következett és 1917 februárjától a háború végéig tartott. E sajátos periodizáció nemcsak szembetűnő, hanem vitatható is, hiszen a világháború fordulatait, illetve tartalmában sok különbséget felmutató tényleges szakaszait nemcsak elmossa, hanem a hadsereg történelmi útjának valóságos ábrázolását is lehetetlenné teszi.

Ami már most az első periódus tárgyalását illeti, nem meglepő, hogy mindazok a kérdések, amelyek a két világháború közti osztrák történetírásban Conrad hadvezéri tevékenységének védelmében előjötték, az előttünk levő műben is kü-

tönös hangsúlyt kapnak. A kérdések közül csak néhányra utalunk, mert teljes felsorolásuk, megválaszolásuk túlságosan is a részletek felé vinne el bennünket, és megnehezítené az első világháború alatti osztrák—magyar hadvezetés érdemi megítélését. A kérdések közül mindjárt elsőnek a hadvezetés és a politikai vezetés egymáshoz való viszonya említendő meg, amely évtizedek óta szenvedélyes vita tárgya. Kisling természetesen a politikai vezetést marasztalja el, amely szűklátókörűségével megakadályozta a hadsereg korszerűsítését, elgáncsolta Conrad reformterveit, majd helytelen külpolitikai helyzetmegítélésével, illetve voluntarizmusával a hadsereg meginduló hadműveleteit a legnagyobb nehézségek elé állította s végső soron a monarchia kezdeti nagy vereségeinek okozója lett. A politikai vezetés hibáinak felnagyítása igen alkalmas arra, hogy az osztrák—magyar hadvezetés nagy baklövéseit, bűnös mulasztásait és hadvezetési dilettantizmusát elkendőzze, sőt a hadbavonuló osztrák—magyar hadsereg katonai értékéről elterelje a figyelmet. A másik neurálgikus kérdés a központi hatalmak hadászati tervezését és hadműveleteit alapvetően meghatározó viszony az osztrák—magyar (Conrad) és a német hadvezetés (Moltke, Falkenhayn, Hindenburg) között. A viszony alakulásának fontos állomásai: 1914: a Conrad által követelt észak—déli irányú német támadás elmaradása Siedlec irányában, amely elvezetett a monarchia lengbergi nagy vereségéhez; 1914/15: a kárpáti téli csata sikertelensége a német hadvezetés szűkeklősége miatt; 1915: a gorlicei áttörés sikerének kisajátítása a németek által, majd az áttörés utáni kettős átkaroló hadművelet fiaskója, melynek következményeként az orosz hadsereg nem semmisült meg, sőt 1916-ban a Bruszilov-offenzívával a monarchia hadseregét csaknem a pusztulás szélére sodorta; 1916: a Románia elleni hadjáratban az osztrák—magyar katonai és politikai érdekek háttérbe szorítása, az antant szaloniki hídfőjének eltűrése; 1916: Conrad dél-tiroli offenzívájától a német segítség megtagadása, az osztrák—magyar hadvezetés kiszolgáltatott helyzetbe való kényszerítése stb. Mindebből nyilvánvalóan következik az, hogy a háború megnyerésének lehetőségeit Conrad hadászati elképzelései biztosították volna, ám ezek az elképzelések egyáltalán nem, vagy csak részben valósultak meg a német hadvezetésben üllő tehetégtelen stratégiák ellenállása miatt. Kisling szerint a kép nem volna teljes, ha ugyanakkor nem beszélünk az osztrák—magyar katonai felvezetésben levő dilettánsoknak a Con-

rad-i iniciatívákat elgáncsoló aknamunkájáról, vagy helyt nem állásáról. (Potiorek, Tersztyánszky, József Ferdinánd főherceg, Brudermann, Auffenberg stb.). Egy-egy vesztett hadművelet, csata utáni csillaghullások mindenekelőtt ebben lelik magyarázatukat.

Kérdés, hogy a felsoroltakért mennyiben terheli magát Conradot a felelősség? Kisling megítélése szerint a vezérkari főnök nem menthető fel egyértelműen a felelősség alól. Conrad képességeit, hadvezéri tehetségét és teljesítményét illetően maga a szerző is hajlik arra, hogy Hindenburg tábornagy ítéletét fogadja el. Ez az ítélet nem vonja kétségbe Conrad javaslatának gondolatgazdagságát, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy azok a valóság talajától igen sok esetben messze álltak, s kivitelezésük feltételei gyakorlatilag sohasem voltak adottak, különösen ha azt vesszük figyelembe, hogy a monarchia milyen hadsereggel rendelkezett. A szövetségi viszony alakulását a fentiekben túlmenően Conrad mániákus Habsburgcentrikus beállítottsága is károsan befolyásolta. Conrad soha nem tudott felnőni a koalíciós háború követelményeihez, a világháborút kizárólag osztrák—magyar perspektívában látta; korlátoltsága a háború előrehaladtával egyre erősödött, részben a német alávetettség és kiszolgáltatottság bénító hatása alatt, részben a monarchia katonai tekintélyének gyorsuló hanyatlása miatt.

A Conrad-i érának IV. Károly trónra lépte vetett végét. A 27 esztendő új király a monarchia és a központi hatalmak politikai-katonai helyzetét sokkal valósabban ítélte meg, mint a Conrad vezette hadvezetés. Míg Conrad képzeletvilágában továbbra is a végső katonai győzelem és a győzelemmel megerősödő Habsburg-birodalom képe élt, IV. Károly és környezete a fenyegető katonai vereségtől való megmenekülésben látta a felbomlás küszöbére érkezett soknemzetiségű monarchia megtartását.

Ennek eléréseért IV. Károly még az antanttal kötendő különbéke eszközához is hajlandó volt nyúlni. A monarchia megmentésének eme koncepciója nem túrta meg a hadsereg élén a Conrad-i vezetést: 1917 februárjában Conrad — embereivel együtt — Kisling szerint is igen méltatlan körülmények között — távozni kényszerült és a mindenható vezérkari főnök a tiroli hadseregcsoport élére került.

A legfelső katonai vezetés átszervezése jelentéktelen figurák előtt nyitotta meg az érvényesülés útját, amelynek végzetes következményei csakhamar megmutakoztak, Kisling nem titkolja ellenszenvét az új vezetéssel szemben. A vezérkari

főnöki posztra Arz vezérezredes került, akinek egyetlen érdeme a német szövetséges bizalmának helyreállítása volt. Munkája nagy része a könnyen befolyásolható király állandó kísérésében és felelőtlen személyek távol tartásában telt el. A hadműveleteket gyakorlatilag a hadművelleti osztály új vezetője, a nagyravágyó br. v. Waldstätten vezérőrnagy irányította, akiről Seeckt német tábornok (a gorlicei győző, később a Reichswehr megalapítója) emlékirataiban így nyilatkozott: „dilettáns és felületes hadművelési elképzelésekkel” rendelkező ember. A legfelső katonai vezetésben bekövetkezett változásokat a csapatparancsnokok sorozatos leváltása követte, amelyet a legtöbb esetben nem körültekintő módon hajtottak végre. (A megállapítás mögött olyan köztudott esetek rejtőznek, mint pl. Scheuchenstuhel vezérezredes esete, akit Conrad gyávaság miatt becsületbíróóság elé állítottak s a parancsnoki karból valósággal kiseprűzött. Scheuchenstuhelt IV. Károly rehabilitálta és a Conrad vezette tiroli hadseregcsoport 11. hadseregének élére nevezte ki.)

Az új hadvezetőség rendkívül nehéz helyzet elé került: az erősebb német imperializmusnak való teljes kiszolgáltatottság állapotában a király megegyezéses béke iránti törekvéseinek kellett aláját szania s egyben a hadsereget megtartania egyrészt a hátszágban nagy erővel kibontakozó forradalmi mozgalmak ellen, másrészt az ellenséggel való békekötés idejére egy kedvező béke kiharcolásának zálogaként. E kettős feladat megoldására az új hadvezetőség képtelennek bizonyult. Először is a hadvezetőség a német nyomással szemben önállóságát megőrizni nem tudta és az 1918-as tavaszi nagy német offenzíva támogatására kényszerült a délnyugati (olasz) arcvonalon indított offenzívával, amely a piavei katasztrófába torkollott és a monarchia katonai összeomlásának bevezető aktusa lett. Másodsorban a belső hátszági antimilitarista és Habsburgellenes tömegmozgalmaktól a fegyveres erőt izolálni nem tudta, már csak azért sem, mert a breszti béke után tömegesen hazatérő egykori hadifoglyok forradalmi és rendszerellenes agitációja, majd lázadásokban és felkelésekben megnyilvánuló harca a hadsereget forradalmi erjedésbe hozta, sőt bomlását nagy erővel megindította. R. Kisling az új hadvezetőség tevékenységének ábrázolásában kizárólag a hadműveletekre helyezi a hangsúlyt és a bevezetőben említett koncepciójának megfelelően a hadsereg belső politikai fejlődésének taglalásától szándékosan eltekint. Nem kétséges, hogy az 1918 júniusi sikertelen offenzíva, majd az azt kö-

vető októberi katonai összeomlás leírása a szerző vezérkari ismereteiből következően szakszerű, de mégis egyoldalú leírás, amely önkéntelenül is elvezet a már említett régi ítélet felelevenítéséhez, nevezetesen a hátszág politikai összeomlásának kizárólagos okként való beállításához és a katonai vezetés, valamint a fegyveres erő végsőkig tartó ellenállásának és hősiességének — hányszor megcáfolt — hirdetéséhez. Ezen ítélet számos kelléke is felvonul a mű lapjain: mindenekelőtt a magyar csapatok parancsmegtagadásai, áruló magatartása, amely a katonai összeomlást végül is előidézte, a magyar csapatok magatartását végzetesen befolyásoló Károlyi Mihály-féle agitáció, Tisza parlamenti kijelentése a háború elvesztéséről, Linder Béla magyar hadügyminiszter parancsa a fegyverletételről, a Károlyi-kormány aknamunkája a hadvezetőség és a Páduába utazott osztrák—magyar fegyverszüneti bizottság ellen stb. A magyarok után a szemrehányásból természetesen kijut a túlhajtott nacionalizmus áldozatául esett egykor hűséges népeknek is, cseheknek, szlovákoknak, lengyeleknek, horvátoknak, románoknak, szerbeknek, szlovéneknek, bosnyákoknak, akik hűtlenül elhagyták a szeretett közös hazát, a Habsburg monarchiát.

A fentiek után nem lehet csodálkozni azon, hogy a Habsburg monarchiát megdőntő forradalmak katonatömegeiről, amelyek a forradalmak győzelmét — a dolgozó tömegek és a nemzeti burzsoáziák szövetségeseiként — a fegyverek erejével biztosították, R. Kisling művéből semmit sem olvashat az olvasó.

A mű szándékolt hiányosságai ellenére a monarchia hadügyével foglalkozó szakember számára sok új ismeretet ad. A monarchia hadműveleteiről adott szakszerű leírások (amelyek nem mentesek az egyoldalúságtól sem), komoly érdeklődésre tarthatnak számot, csakúgy, mint azok a fejezetek, amelyek a hadsereg szervezetét, felépítését, felszerelését, kiképzését, harcászataát, fegyvernemeit, azok összműködését s mindegyiknek a háborúban bekövetkezett fejlődését tárgyalják. Külön említésre méltó a hadsereg 1917-es átszervezéséről írott, gazdag ismeretanyagot tartalmazó fejezet, nemkülönben azoknak a terveknek a taglalása, amelyekkel a győztes háború utáni teljes reorganizációt, a hatalmi súlyában megnövekedett cs. és kir. haderő teljes reformját a Habsburg uralkodókörök végrehajtani akarták.

A műben tárgyalt hadműveletek lefolyását jól érzékelteti a függelék 29 térkép-vázlata.

Farkas Márton